

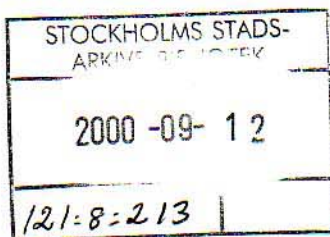

områdes program

**ALVIK
HÖGLANDET
NOCKEBY
NOCKEBYHOV
OLOVSLUND**

Västerled

**SMEDSLÄTTEN
STORA MOSSEN
TRANEBERG
ULVSUNDA
ÅLSTEN
ÄPPELVIKEN**

INNEHÅLL

Västerled idag

Västerleds utbyggnad
Befolkning
Bostäder
Service
Arbetsplatser och förvärsarbetande
Anläggningar för energi, vatten och avfall

Framtidsfrågor

Brommafältet med omgivning
– utvecklingsområde
Pågående projekt i Västerled

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Natur- och rekreationsvärden

1

5

11

14

Stadsbyggnadskontoret inbjuder till dialog

I detta områdesprogram har stadsbyggnadskontoret sammanställt sådana uppgifter som kontoret använder vid planeringen för **Västerled**. Programmet redovisar även pågående planering och diskuterar hur stadsdelsområdet kan utvecklas framöver samt hur dess värden ska tillvaratas.

Områdesprogrammet är ett underlag för en dialog mellan medborgarna, stadsdelsförvaltningen och stadsbyggnadskontoret om framtiden i stadsdelsområdet. Stadsbyggnadskontoret fortsätter härmed det områdesvisa planeringsarbete, som inleddes med de stadsdelsbeskrivningar som ingick i samrådsförslaget till översiktsplanen hösten 1995.

Områdesprogram finns för samtliga 24 stadsdelsområden.

Stadsbyggnadskontoret är stadsbyggnadsnämndens beredande organ och stadens expertorgan i stadsbyggnadsfrågor. På stadsbyggnadsnämndens uppdrag har kontoret hand om frågor som rör markanvändning och byggande.

STADSBYGGNADS KONTORET

Fleminggatan 4, KUNGSHOLMEN
Tfn växel 08-508 260 00

Kontaktpersoner för Västerled

Planfrågor:

Åke Brohn

Bygglov:

Västerorts handläggargour
tfn 08-508 272 66

Västerled idag

I detta planeringsunderlag om Västerled redogörs för befolkning och bebyggelse, trafik, och service, vad som kommer hända den närmaste framtiden och vad vi tror om utvecklingen på längre sikt. Den stora frågan är naturligtvis hur Bromma flygfält kan bebyggas och utvecklas om flygtrafiken läggs ner.

Västerleds utbyggnad

Bromma landskommun inkorporerades med Stockholm 1916. Ulvsundas omfattande egendomar hade dock inköpts av staden redan 1904.

Ulvsunda slott som uppfördes på 1640-talet av fältmarskalken Lennart Torstensson, förvärvades av landstinget 1906, som länge använde det som vårdhem. Ägaren till den närliggande egendomen Lillsjönäs gård, som avstyckats från Ulvsunda, började före sekelskiftet sälja tomter för bostadsbebyggelse

för det då kallade Kungsholmens Villastad. Efter förvärv av Lillsjönäs kunde staden planlägga och genomföra Ulvsunda trädgårdsstad.

På 10-talet påbörjades utbyggnaden av Alvik och Äppelviken. Flottbron till Kungsholmen invigdes 1914. Påföljande decennier fortsatte utbyggnaden kring "12:ans" spårväg och torgbildningarna fram till Nockeby. Olovslund som byggdes ut 1927–28 är ett av Stockholms första småstugeområden och Traneberg från 1930-talet blev en av de första smalhusstadsdelarna.

Västerled och Essinge församlingar bildades 1955 genom delning av Bromma i tre församlingar, eftersom befolkningen då vuxit till ca 80 000 personer.

Under 80-talet har kompletteringsbebyggelse tillkommit i Traneberg (bl a Minneberg) Lillsjönäs, Johannesfred och i Nockeby vid Grönviksvägen. Det senaste större nybyggda bostadsområdet är Tranebergs Strand med 300 lägenheter vilket färdigställdes 1994.

Västerled med omgivningar

Stadsdelsområdet består av Västerleds församling samt Ulvsunda industriområde. Ingående bostadsstadsdelar är Alvik, Traneberg, Ulvsunda, Stora Mossen, Smedslätten, Äppelviken, Ålsten, Högländet, Olovslund, Nockeby och Nockebyhov. Alla dessa stadsdelar domineras av villabebyggelse utom Alvik och Traneberg. Mer koncentrerad bebyggelse finns också kring torgen utmed 12:ans sträckning och i Nockebyhov några större pensionärshotell. Förutom Ulvsunda industriområde finns ett större arbetsplatsområde vid Alviks Strand. Judarns naturreservat och Ulvsunda slott ligger inom stadsdelsområdet.

Västerled gränsar norrut till Ängby och stadsdelarna kring Brommaplan. Mälaren utgör sydlig gräns. Ulvsundasjön och Bällstaviken avgränsar stadsdelsområdet i nordost. Tranebergsbron, Huvudstabron och Nockebybron är viktiga trafikförbindelser med övriga staden.

Bebyggelsekaraktär

Västerleds stadsdelar alltifrån Alvik-Äppelvik till Nockebyhov är det största homogena trädgårdsstadsområdet i Stockholm. Tillsammans med Ulvsunda villastad ger dessa stadsdelar med låg bebyggelse, trädgårdar och naturområden Västerled sin speciella karaktär. Tranebergs smalhus utgör en annan typ av bebyggelse inom stadsdelsområdet. De smala parallellställda huskropparna uppbyggda på bergsplataerna, utgör karaktäristiska kännetecken, som syns väl från Drottningholmsvägen och Tranebergsbron – Västerorts förbindelselänk till innerstaden och söderort.

Kontorsbebyggelsen på Barnängens tidigare fabriksområde vid Alviks Strand bildar tillsammans med bostadsområdet vid Tranebergs Strand och Alviks centrum ett nytt stadsparti i ett centralt beläget område. Bron för snabbspårvägen blir ett nytt inslag i vattenrummet mellan Essingen och Brommalandet, vilket också ger nya vyer och upplevelser.

Ulvsunda industriområde tillväxte starkt under 40- och 50- talen och fick därmed ett modernt byggnadsbestånd. Den nu slitna lågbebyggelsen under flygstråket samt det isolerade läget mellan Bromma flygplats och Bällstaviken ger anledning till förändring och upprustning.

De vackra naturområden inom Västerledsdistriktet som reserverats för rekreation, t ex Mälärstränderna med Ängbybadet, Judarnskogen, Ålstenskogen med badet och Lillsjöområdet, tillsammans med olika naturområden inom stadsdelarna med ändmoräner, klippblock, gravfält samt äldre gårdar och slott hör också till Västerleds speciella kännetecken.

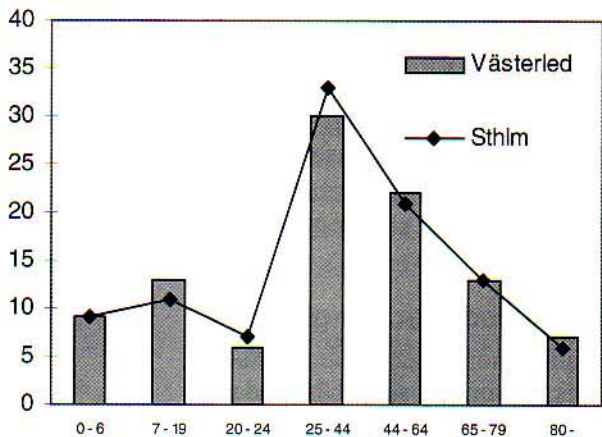
Brommaområdets karaktär har skapats genom att de olika bebyggelseområdena är väl planerade, tidstypiska och har hög kvalitet samt att bebyggelsen underordnats landskapet. Brommas geologiska uppbyggnad med skogsbevuxna, markanta bergspartier och moräner samt gammal sjöbotten som blivit ängsmarker har givit en tydlig landskapsbild, som fortfarande kan avläsas. De förhållandevis glest exploaterade bebyggelseområdena är inom Västerled ej sällan åtskilda från varandra genom branta naturområden och i andra avsnitt sammanbyggda.

Drottningholmsvägen-Bergslagsvägen samt den dåvarande spårvägen fick då de planerades en vacker och funktionell sträckning och bildar en axel, som kopplar samman och trafikförsörjer många av Västerorts stadsdelar. Detta trafikstråk från Tranebergsbron till Hässelby har nästan i sin helhet stora stadsbildsmässiga kvalitéer och skapar god orienterbarhet inom Västerort.

Befolkning

Västerled har 27 847 invånare (1996) och antalet beräknas fortsätta att öka. Området har den senaste tioårsperioden haft en relativt stor befolkningsökning, större än övriga områden i Västerort. Befolkningen har dessutom föryngrats, d v s en generationsväxling har börjat ske. Enligt befolkningsprognosen är det främst skolbarnen som kommer att öka de närmaste åren.

Västerled är det stadsdelsområde som har högst medelinkomst i staden. Området har också få invånare med utländsk bakgrund. Det finns naturligtvis variationer mellan stadsdelarna. De äldre smalhusstadsdelarna Alvik och Traneberg har en betydligt äldre befolkning och lägre medelinkomster än trädgårdsstadens stadsdelar söder om Drottningholmsvägen.

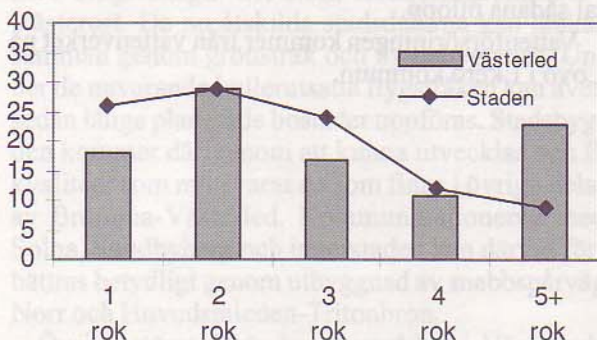
Befolkningen i åldersklasser jämfört med hela staden. Andel i procent.

Åldersstrukturen i Västerled överensstämmer i stort med genomsnittet för staden.

Bostäder

En fjärdedel av lägenheterna är småhus och smålägenheterna (upp till 2 rok) utgör drygt hälften av lägenhetsbeståndet. Under 1990-talet har drygt 500 nya lägenheter färdigställts. Det senaste projektet, från 1995, är 24 lägenheter för seniorboende i kvarteret Tennhjärtat i stadsdelen Smedslätten.

Hälften av lägenhetsbeståndet är i enskild ägo och de kommunala bolagen äger endast 12 % av beståndet.

Lägenhetsstorlekar i Västerled jämfört med staden. Andel i procent.

Hälften av lägenheterna är smålägenheter. I Västerled finns också många stora lägenheter.

Handikapptillgänglighet

Stadsdelsområdet Västerled har som visats tidigare en befolkningsstruktur som i stort överensstämmer med staden som helhet. Två stadsdelar har fler pensionärer än övriga och det är Traneberg och Nockebyhov. I Traneberg har en tredjedel av lägenheterna tillgång till hiss och i Nockebyhov 56 %. Tunnelbanestationen Alvik har en ingång från Tranebergsvägen som saknar hissförbindelse mellan gatuplan och plattform. Tunnelbanestationen Stora Mossen saknar också hissförbindelse mellan gatuplan och plattform.

Service

Kring spårvägen 12:ans hållplatser finns torgbildningar med butiker och annan service. Livsmedelsbutikerna i Smedslätten, Ålsten, Höglandet, Nockeby och Nockebyhov är singelbutiker, d v s de enda livsmedelsbutikerna i närområdet.

I Alvik byggs för närvarande ett större centrum med både kontorsarbetsplatser och butiker. Det blir i samma storlek som Brommaplan.

Strax utanför distriktet finns Bromma stormarknader som är en av de större i landet mätt i omsättning av dagligvaror.

Skolor

Bromma stadsdelsområde har inom sitt område skolor för alla stadier. Bromma gymnasium ligger i Stora mossen och Höglandsskolan i Ålsten har förutom grundskola också gymnasieklasser.

Trafik och kommunikationer

Tunnelbanan med spårvägslinje 12 och anslutningsbussar betjänar Brommaområdet. Några busslinjer har även kontakt med pendeltåget och tunnelbanan i Sundbyberg och Solna.

Snabbspårvägens södra del planeras bli färdig år 2000. Snabbspårvägen planeras fortsätta norrut från Alvik genom Ulvsunda industriområde, Sundbybergs och Solna centrum fram till universitetet i Frescati och bli en viktig ny kollektiv tvärförbindelse.

De mest trafikerade vägarna i distriktet är Drottningholmsvägen-Bergslagsvägen och Ulvsundavägen. Den föreslagna Huvudstaleden-Tritonbron mellan Ulvsundavägen och Karlberg kommer att komplettera dessa huvudvägar.

För att klara framkomligheten på Drottningholmsvägen när Alviks centrum blir färdigställt har Alviksplan byggts om. Tranebergsbron står inför en stor ombyggnad.

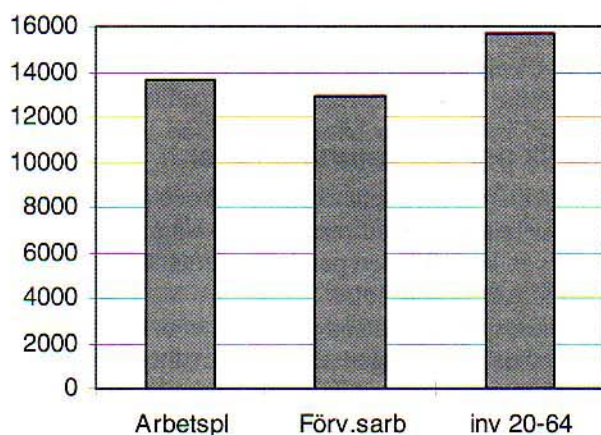
De sedan många år diskuterade trafiklederna Huvustaleden, delen Åkeshov-Huvudstabilen och Essingeledens Brommagren redovisas i översiktsplanen som trafikreservat.

Arbetsplatser och förvärvsarbetande

Antalet arbetsplatser i Västerled har ökat sedan 1985 och var 1994 13 600.

Det finns fler arbetsplatser än förvärvsarbetande, vilket annars inte är så vanligt i ytterstaden. Förvärvsfrekvensen är den högsta av stadens stadsdelsområden. Det är dock endast 12 % av de förvärvsarbetande som både arbetar och bor i området.

Det stora arbetsområdet i Västerled är Ulvsunda industriområde och den största arbetsplatsen är Pripps bryggerier. I samband med att cocacola-tillverkningen flyttar till Haninge kommer flera hundra arbetstillfällen dock att försvinna.

Antal arbetsplatser, förvärvsarbetande och invånare i åldern 20-64 år.

Antalet arbetsplatser är fler än antalet förvärvsarbetande.

Anläggningar för energi, vatten och avfall

Fjärrvärme kommer från Hässelbyverket och är utbyggd till Blackeberg och Beckomberga sjukhusområde.

Avloppsvattnet går till Bromma reningsverk, som ligger i stadsdelarna Åkeshov och Nockeby. Efter rening går vattnet ut i Saltsjön. Vid stora flöden av dagvatten, t ex störtregn eller kraftig snösmältning går orenat vatten ut i Mälaren genom breddavlopp. Mälarstranden längs Bromma-Västerled har ett antal sådana utlopp.

Vattenförsörjningen kommer från vattenverket på Lovö i Ekerö kommun.

Framtidsfrågor

Var kommer ny bebyggelse att tillkomma ?

Om flygverksamheten upphör blir Brommafältet med omgivningar det stora förändringsområdet i Västerort. De nu åtskilda stadsdelarna kan länkas samman genom grönstråk och ny bebyggelse. Under de nuvarande bullerutsatta flygstråken kan även sedan länge planerade bostäder uppföras. Stadsbyggen kommer därigenom att kunna utvecklas och få kvalitéer som motsvarar de som finns i övriga delar av Bromma-Västerled. Kommunikationerna med Solna, Sundbyberg och innerstaden kan därvid förbättras betydligt genom utbyggnad av snabbspårväg Norr och Huvudstaleden-Tritonbron.

Övriga större förändringsområden i Västerleds stadsdelsområde som kan inrymma bostäder är områdena för båtuppläggning m m intill Margretelundsvägen i Ulvsunda, Alviksområdet mellan Alviksplan och Ulvsundaplan samt inom Stora Mossens idrottsplats. I samband med en framtida utbyggnad av snabbspårvägen norrut från Alvik till Sundbyberg och Solna, med en hållplats vid Margretelundsvägen, kan nya bostäder prövas.

Alviksområdet anges i översiktsplanen som utvecklingsområde. När Alviks centrum är utbyggt och Alviks station är ombyggd för snabbspårvägen framstår en utveckling av det eftersatta området mellan Alviksplan och Ulvsundaplan som en naturlig andra etapp på sikt. Ny tunnelbaneviadukt över Drottningholmsvägen, nya sammanhängande parkstråk för gång- och cykeltrafiken samt förenklade förhållanden för bil- och busstrafiken behöver åstakommas. Därutöver skulle ny bostads-, kontors- och servicebebyggelse söder och norr om Drottningholmsvägen förstärka Alvik som knutpunkt. Möjligheterna att utveckla Alviksområdet på detta sätt är beroende av hur flera frågor successivt kan lösas och genomföras, främst SL:s depå samt en omläggning av Drottningholmsvägen med tillhörande trafikplatser.

Reservat för en framtida eventuell Huvudstaled genom Bromma och en framtida eventuell Brommagren till Essingeleden genom Bromma-Västerled anges i översiktsplanen.

Brommafältet med omgivningar - utvecklingsområde

Området idag

Brommafältet utgörs av det egentliga flygfältet med de öppna marker som dels finns kring tvärbanan mot koloniområdena i Riksby dels mellan Eneby och Bällsta gård samt Bällstavägen. Brommafältet samt Mariehäll och Ulvsunda industriområde är det område som direkt påverkas av en nerläggning av flyget på Bromma och kallas därför utvecklingsområde i översiktsplanen.

Området ligger inom stadsdelarna Riksby Mariehäll och Ulvsunda industriområde. Området gränsar i norr till Bällsta och Solvalla travbaneområde. Ulvsunda industriområde ingår i Västerleds stadsdelsområde.

Området är idag inom vissa delar lågt exploaterat. Det beror på att det finns obebyggda markområden och att det i Ulvsunda industriområde finns lägre bebyggelse inom flygplatsens inflygningszon, vilken har restriktioner för hur högt man får bygga. Området kan därför ges viss utökad exploatering när flyget avvecklas. Buller från Ulvsundavägen och flygplatsen samt utsläpp från Lintaverken (mätningar av spridningen ska göras) innebär miljöstörningar. I södra delen av Ulvsunda industriområde finns ett detaljplaneförslag för bostäder och kontor från 1988 i ett område med markföreningar. I Ulvsunda industriområde finns flera tillverkare av kemiska produkter som enligt riktlinjer från Boverket m fl bör ha ett skyddsavstånd till annan markanvändning på 500 - 1000 meter.

Brommafältet utgör en strategisk del av ett grönt stråk som sträcker sig ända från Vällingby förbi Sundby och Bromma flygfält ner mot Lillsjön och Ulvsundasjön och som också har kontakt med Kyrksjöområdet och Bällstaån. Inom den här strukturen av natur- och parkmark finns smala partier och förbindelsestråk som måste värnas, förstärkas eller nyskapas.

Naturområdenas värde för rekreation och friluftsliv kommer att öka för kringboende när den nu inhägnade södra delen av Brommafältet blir tillgänglig. Det är emellertid först när flygplatsen kan läggas ner som Brommafältets västra och södra delar kan knytas samman. I södra delen av området finns flera äldre koloniträdgårdsområden. I anslutning till bo-

stadssbebyggelsen utmed Spångavägen har ett nytt småhusområde med ca 60 lägenheter nyligen planlagts.

Inom Riksby är flygfältet, Volvo flygmotor och stormarknaderna de största verksamheterna. Mariehälls största arbetsplats (uppgifter från 1994) är huvudkontoret för Kungsfiskaren Bygg och Fastighet och inom Ulvsunda industriområde är Pripps bryggeri hela Brommaområdets största arbetsplats.

Kommunikationer och service är bristfälligt utbyggt inom området. Bussförbindelser finns bl a till tunnelbanestationerna Alvik och Brommaplan samt till Sundbybergs centrum. I Solna finns tunnelbanestationerna Vreten och Huvudsta på Södra Järvabanen. Fjärrvärme är inte utbyggt utan området energiförsörjs med egna anläggningar.

Utvecklingsmöjligheter

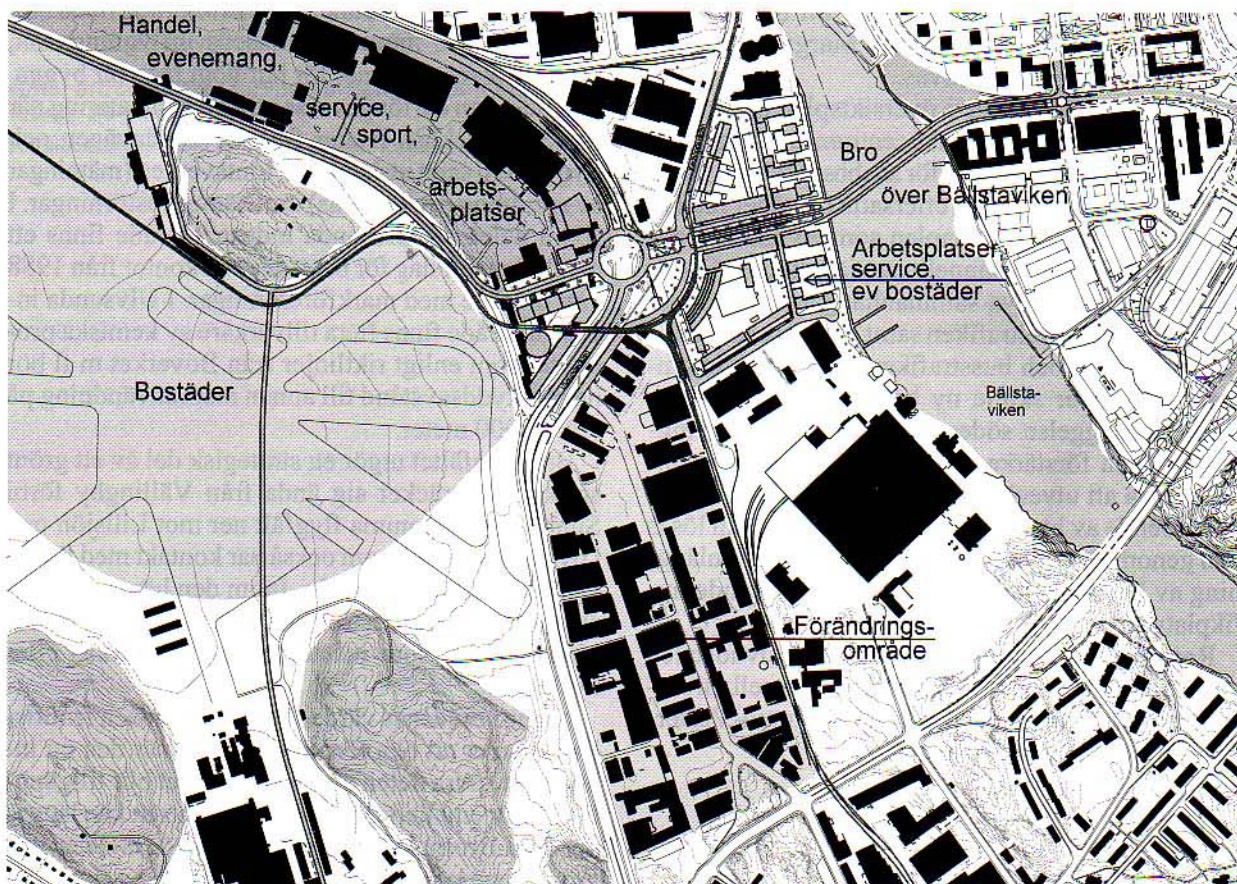
I översiktsplaneförslaget är Brommafältet med omgivningar angivet som utvecklingsområde för blandad bebyggelse på längre sikt

Intentionen från stadens nuvarande majoritet är att flygplatsen ska avvecklas. Stadsbyggnadskontoret har 1995 fått i uppdrag att påbörja planeringen för ett ekologiskt bostadsområde med utgångspunkt i en skiss till trädgårdsstad som utarbetats av

Brunnberg&Forshed arkitektkontor och Sture Koinberg landskapsarkitekter. Om flygverksamheten läggs ner kan bostäder med nya park- och grönytor byggas inom flygfältet och kring Bällsta gård. Graden av exploatering får avvägas mellan önskemål om lågbebyggelse med trädgårdsstadskarakter till rimliga kostnader samt att skapa erforderligt underlag för service och kommunikationer. Den planerade snabbspårvägen som i nu förslaget ligger kommer att gå genom Ulvsunda industriområde till Sundbyberg och Solna avses betjäna bostadsbebyggelsen genom en särskild avgränsning in på fältet till Solvalla.

En viktig uppgift i en kommande planläggning av fältet blir att skapa god kontakt mellan Brommafältets nya stadsdelar och den övergripande grönsstrukturen i inre Västerort. Naturstråket i Brommafältets västra, sydvästra och södra delar har stor betydelse för naturvårds- och rekreationsintressena och avses förbli obebyggt. Lintaverken ligger emellertid inom detta område.

Stadsdelarna Mariehäll och Ulvsunda industriområde, med bristande tillgång till natur- och parkområden, måste bl a genom att överbrygga Ulvsundaledens barriäreffekt knytas till Brommafältets grönområden och nya bebyggelse. Stränderna utmed Bällstaån, Bällstaviken och Ulvsundasjön bör ock-

Brommafältet med förslag till ny bro

så göras tillgängliga i högre grad än idag.

Staden har under 1996 tillsammans med Solna och Sundbyberg, arbetat fram ett trafikledsprojekt "Huvudstaleden-Tritonbron" som dels innebär en ny förbindelse från Ulvsundavägen vid Karlsbodavägen till Karlbergs trafikplats dels utgör en lokal förbindelse mellan Bromma-Ulvsunda och Solna-Sundbyberg. Trafiken på Bällstavägen i Mariehäll och i Sundbyberg kan därigenom avlastas och möjliggöra ny bostadsbebyggelse. Trafikleden kommer att utgöra en delvis ny sträckning av Huvudstaleden och förläggas i väsentlig del i tunnel inom Solna och Sundbyberg och på en ny bro över Bällstaviken.

Avsnittet mellan Ulvsundavägen och Tritonbron kan enligt aktuella förslag, utformas med ett stråk av kontors-, service- och bostadsbebyggelse på ömsidor. På så sätt skulle ett "bostadsgenombrott" kunna skapas till Bällstaviken. Om det går att bygga bostäder här får pågående utredningar visa. Ulvsunda arbetsområde i övrigt kommer enligt nuvarande bedömning att förbli ett enhetligt arbetsområde för överskådlig tid.

Kontoret har nyligen återupptagit arbetet med att planera för ny bostadsbebyggelse i Mariehäll. De områden som blir aktuella för nya bostäder är bl a kvarteren Baltic, Minnet och Fredsfors.

Visioner för framtiden – sammanfattning

De illustrerade förändringar inom inre Västerort, som visas bl a i översiktsplanen kan leda till att betydande förändringar inom överblickar tid om flygtrafiken läggs ner:

- en ny bro över Bällstaviken kopplad till Huvudstaleden genom Solna
- en ny gestaltning av den nu nedslitna industri- och låghusbebyggelsen kring Bällstahamnen till ett stadsområde med inslag av bostäder
- ett nytt entréområde från Ulvsundavägen till Brommafältet
- ett upprustat men mindre stormarknadsområde med inslag av kultur och sportevenemang
- en ny snabbspårväg mellan Alvik och Sundbyberg-Solna
- en förnyelse av Mariehäll och Ulvsunda industriområde samt
- nya bostadsstadsdelar på Brommafältet
- det gröna stråket i Brommafältets sydvästra och västra del lämnas obebyggt
- strandpromenad längs Ulvsundaviken/Bällstaviken
- Bällstaån restaureras

Pågående projekt i Västerled

Bostäder

VALSPRÅKET, Nockeby

Utmed Brynhildsvägen intill Nockeby Torg finns förslag om att uppföra tre mindre flerbostadshus med sammanlagt 17 lägenheter för seniorboende. Tomten var i tidigare stadsplan allmän platsmark och en ny detaljplan för bostadsbebyggelse har upprättats och godkänts av stadsbyggnadsnämnden i november 1996. Projektet kommer uppföras i en stadsdel där tillgång till service, kommunikationer m m redan är utbyggt. Det finns en efterfrågan på och behov av seniorboende i stadsdelen. Stadsdelen Nockeby har bedömts ha god tillgång till natur- och rekreationsområden och förslaget bedöms därför innebära ett mindre intrång. Brynhildsvägen är en gata med lokal trafik av begränsad omfattning.

TUNADALEN, Högländet

I Tunadalen i utmed Nockebyvägen mellan Högländstorget och Nockeby torg finns förslag om att uppföra fyra mindre flerbostadshus med sammanlagt ca 25 lägenheter för seniorboende. Marken är i gällande plan parkmark. Nybyggnaden föreslås ske på redan ianspråktagen plats, en bollplan och en daghemstomt. Omgivande naturmark med bergklackar kan sparas. En ny bollplan föreslås på annan plats i Tunadalen. Stadsdelen Högländet bedöms ha god tillgång till natur- och rekreationsområden och förslaget bedöms innebära ett mindre intrång.

Programsamråd har genomförts och stadsbyggnadsnämnden har gett kontoret i uppdrag att utarbeta ett förslag till detaljplan.

STORA MOSSEN

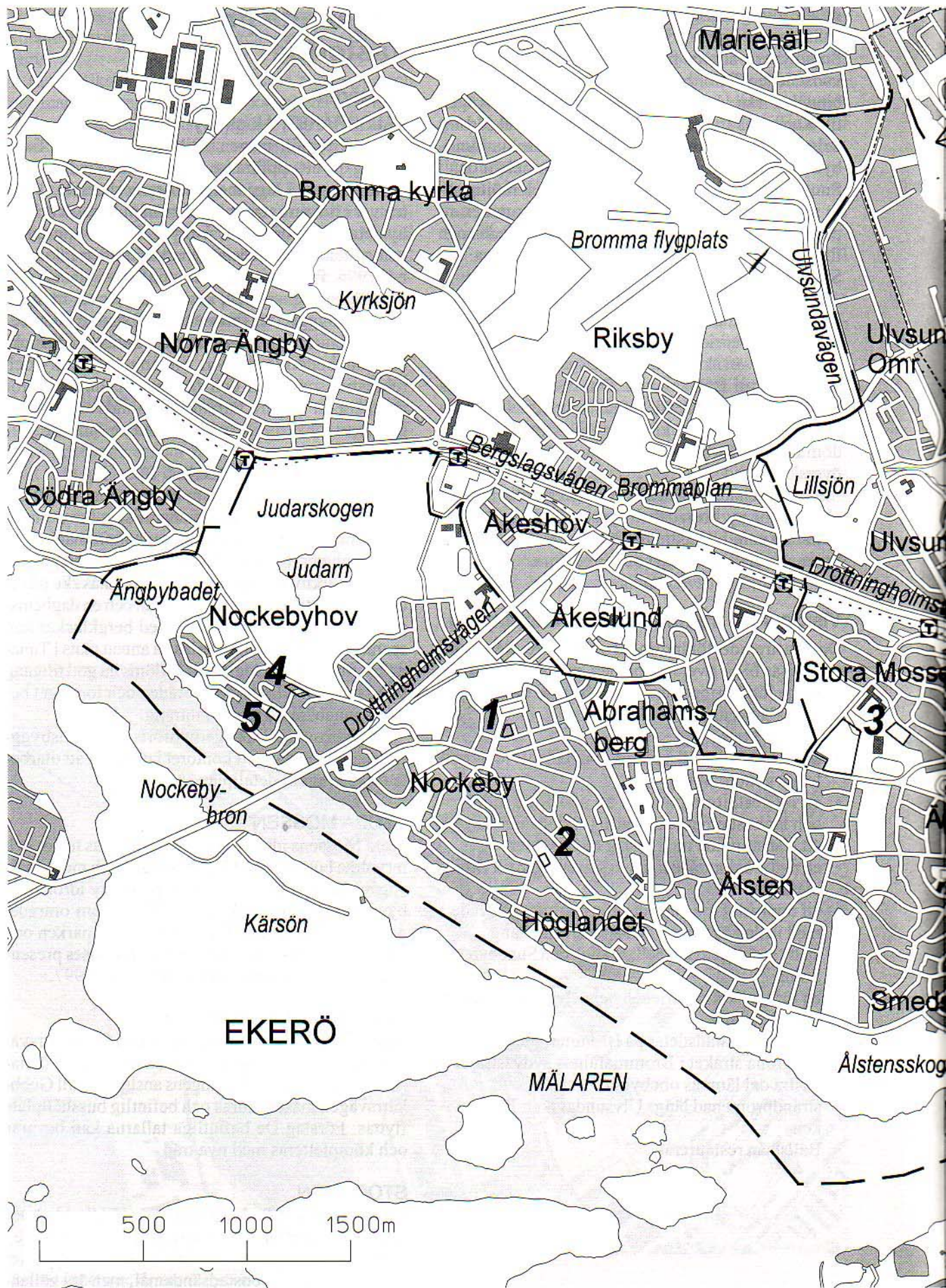
Stora Mossens idrottsplats kan reduceras något och inrymma bostäder mot Nyängsvägen och mot Mossvägen. Idrottsplatsen rustas upp och ny idrottshall byggs. Nytt gångstråk säkerställs genom området och som i första hand förbinder Nyängsparken och Stora Mossens koloniområde. Förslag avses presenteras för stadsbyggnadsnämnden under 1997.

STORLOGEN, Nockebyhov

I parkområdet mellan Dalgången och Gubbkärrsvägen planeras nya bostadshus med ca 30 lgh. Förslaget kan innebära att Dalgångens anslutning till Gubbkärrsvägen måste ändras och befintlig busshållplats flyttas. Förslag De befintliga tallarna kan bevaras och kompletteras med nya träd.

STORSIREN

I slutningen vid Tyska Bottens väg / Mälarblick föreslås 7 nya radhus i två våningar och med garage i slutningsvåning. Området har i äldre detaljplaner varit föreslagit för bostadsändamål, men är i gällande

Ny bro till Solna och Sundbyberg

Ny snabbspårväg till Solna och Sundbyberg

Alviksområdet kan få ett tillskott av service-
arbetsplatser och bostäder.

Pågående projekt:

1. Valspråket
2. Tunadalen
3. Stora Mossen
4. Storlogen
5. Storsiren

de detaljplan parkmark. Förslaget innebär att befintlig vegetation, främst granar kommer att reduceras, men ersättas med nya träd av mer lågväxande art.

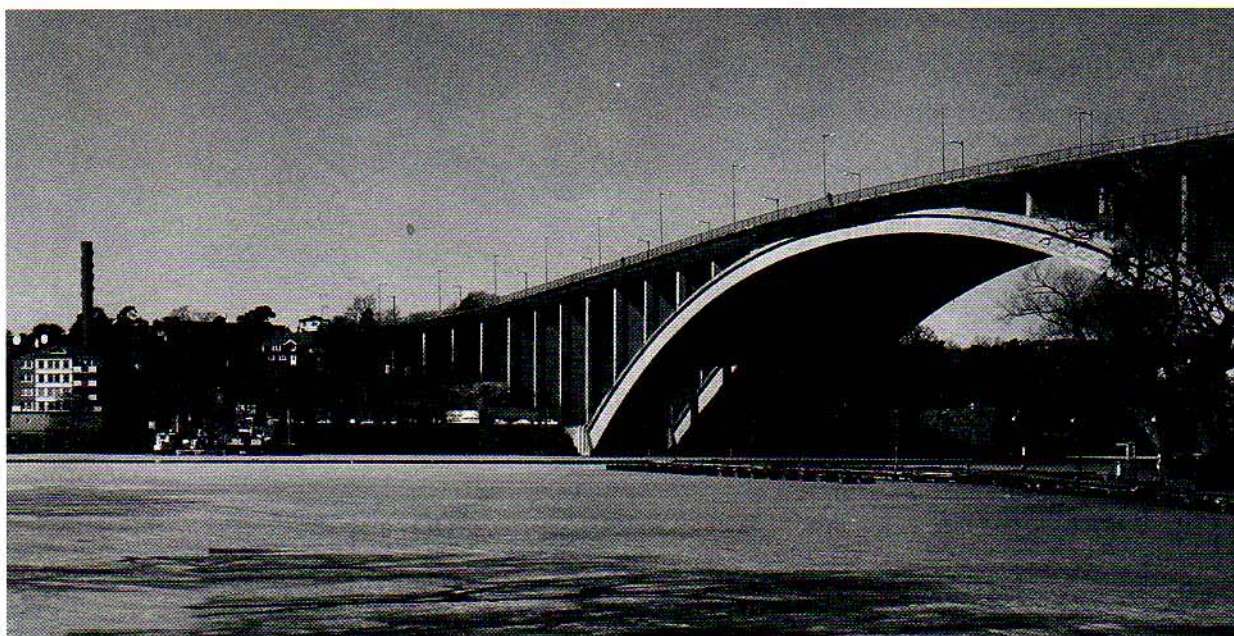
Programsamråd har genomförts hösten 1996 och ställningstagande i stadsbyggnadsnämnden planeras ske under 1997.

Trafik

TRANEBERGSBRON

Tranebergsbron har skadats av salt, fukt och frost och delar av brobaneplattan behöver därför bytas ut. Även tunnelbanebron är i behov av reparation. Kontoret arbetar med ett planförslag som medger att ett nytt brospann för vägtrafik och gång- och cykeltrafik uppförs söder om de två befintliga brospannen. Ombyggnadstiden blir lång 3,5–4 år och avsikten är att Tranebergsbron ska kunna trafikeras under ombyggnadstiden. Byggstart är planerat till hösten 1998.

Efter ombyggnaden får Tranebergsbron fortfarande fyra körfält. Trafiksäkerheten ökas på vägbron genom att körfältens bredd ökas och bron förses med vägrenar. Norra gång- och cykelbanan stängs och dubbelriktade gång- och cykelbanor anordnas på bronns södra sida. Bron förses med erforderliga bullerskydd.

Tranebergsbron ska byggas om

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Här beskrivs stadsdelar och områden inom Bromma som i översiktsplanen anges som kulturhistoriskt värdefulla miljöer och som Stadsmuseet pekat ut. Vissa områden är dessutom av riksintresse för kulturminnesvården. Översiktsplanen beskriver stadsdelarnas karaktärsdrag och anger ett förhållningssätt till hur värdena ska bevaras.

Bromma trädgårdsstad

Stadsdelarna Ulvsunda, Äppelviken, Smedslätten, Ålsten, Nockeby och Stora Mossen byggdes ut som klassiska trädgårdsstäder kring "12:ans" spårvagn och torgbildningar fram till Nockeby. Olovslund är Västerorts första självbyggeri och är också en trädgårdsstad.

ULVSUNDA

Ulvsunda, fram till 1920-talet kallat Kungsholms vilastad, uppstod under perioden 1910-20 genom självbygge på egna tomter. Villorna är individuellt utformade. Ulvsundavägen fick med tiden en något stadslignande karaktär med bl a flerfamiljshus med butiker i bottenvåningen. Utmed Drottningholmsvägen ligger en rad flerfamiljshus från 1930-talet med sinsemellan liknande utseende i funktionalistisk stil. Så som en av Stockholms första villaförstäder har Ulvsunda ett stort kulturhistoriskt värde.

ÄPPELVIKEN

Äppelviken är från 1910- och 1920-talen. Av den ännu äldre bebyggelsen finns några hus kvar vid Äppelvikshamnen såsom huvudbyggnaden till Äppelvikens gård, sjövillan, mangelvillan. Bostäderna byggdes för tjänstemän på dubbelt så stora tomter som i Enskede.

I områdets äldsta del är terrängen kuperad, speciellt i norr mot Alvik. De slingrande vägarna och lummiga trädgårdarna ger området karaktär.

SMEDSLÄTTEN

Smedslätten är från 1920-talet. Redan 1922 uppläts tomter till en särskild förening av stadens tjänstemän för att de skulle bygga standardiserade och monteringsfärdiga hus. Närmast Mälaren uppfördes på 1960-talet ett 80-tal större radhus på privat mark. Förutom radhus och villor finns vid Smedslättstorget hyreshus med butiker. Torget utgör i sig en kulturmiljö av särskilt bevarandevärde. Nere vid

Mälaren ligger Solviksbadet som anlades på 1920-talet som rekreation för den stora mängd nyinflyttade på Brommalandet.

Terrängen är kraftigt kuperad med slingrande gator och oregelbunden kvartersbildning.

ÅLSTEN

Ålsten är från 1920- och 30-talet. Området består till största delen av ett kraftigt kuperat f d skogsområde, ett slingrande gatunät och variationsrika miljöer. Villorna varierar i storlek och arkitektur men ligger väl samlade inbördes i olika stilar och är väl inbäddade i grönska. Vid spårvagnshållplats Ålstensgatan finns hyreshus, några med centrumfunktioner och även vid Ålstens gårds hållplats finns några mindre hyreshus. Ålstensskogen, -ängen, -parken och båthamnen bidrar till den goda miljön.

NOCKEBY

Nockeby är från 1930-talet. Närmast stranden i kv Isbjörnen finns äldre bebyggelse. Förutom villor finns hyreshus vid Nockebytorget och Brålundens samt moderna flerbostadshus från 1980-talet. Funktionalistiskt utformade villor finns utmed Grönviksvägen. Dessutom finns inom området ett pensionärshem och Birgittakyrkan från 1960-talet samt ett reningsverk. Terrängen är kraftigt kuperad med i väster obebyggda naturområden.

STORA MOSSEN

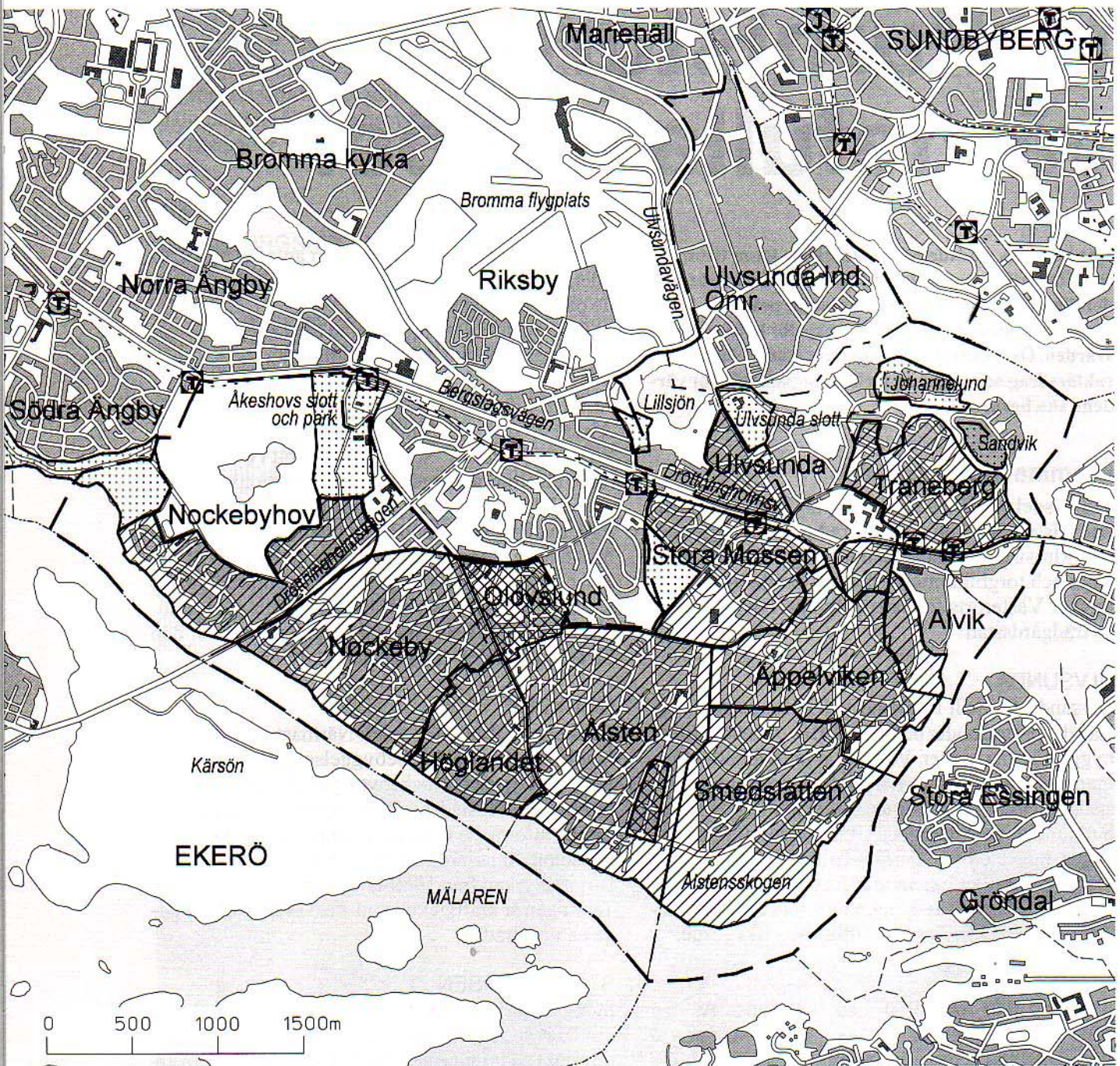
Stora Mossen uppfördes under åren 1926-33. Inom området är villorna konsekvent placerade närmast de mjukt slingrande gatorna. En gräsyta bildar övergång mellan gata och byggnadskroppen. Det stora kulturhistoriska värdet beror bl a på den mycket enhetliga karaktär villornas placering och utformning ger.

OLOVSLUND

Olovsunds småstuguområde är av riksintresse för kulturminnesvården. Området uppfördes i huvudsak under åren 1927-28 som ett experiment i självbyggeri och är tillsammans med Pungpinan i Skarpnäck Stockholms första småstugeområden.

ALVIKSBERGET

Alviksberget är en speciell kulturmiljö inom trädgårdsstadsdelen. Det är ett enhetligt och mycket välbevarat område från 1930- och 40-talen med i

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER

 Område av riksintresse för kulturminnesvärden (enligt Riksantikvariets beslut november 1987)

Stadsdelar och områden där särskild uppmärksamhet behöver ägnas åt kulturhistoriska värden (enligt Stockholms stadsmuseum)

 Stadsbyggnadskaraktärer som behandlas i Stockholms byggnadsordning

 Andra kulturhistoriskt värdefulla miljöer

huvudsak 3–4 våningsbostäder för äldre. I synnerhet Elfvinggården är arkitekturhistoriskt intressant.

RADHUSOMRÅDET VID ÅLSTENSGATAN

Radhusområdet vid Ålstensgatan utgör riksintresse för kulturminnesvården. Det byggdes 1932–1933 och är ett tidigt radhusområde i funktionalistisk stil med sammanhållen gatumiljö. Det är unikt i sitt slag i stockholmstrakten. Husen är av byggnadsminnesklass. Tvåvåningsradhusen bildar trappstegsformig block och utgör tillsammans sex kvarter på ömse sidor om gatan med alléträd och förgårdar till husen. Till området hör även Ålstensparken.

KVARTERET DRIVBÄNKEN I ÄPPELVIKEN

Kvarteret Drivbänken i Äppelvikens är en speciell kulturmiljö inom trädgårdsstadsdelen. Här uppfördes ett s.k. engelskt radhusområde under åren 1919–1920. Kvarteret har synnerligen stort arkitekturhistoriskt värde.

Smalhusstad

TRANEBERG

Stadsplanen för Traneberg fastställdes 1932. Traneberg är den första smalhusstadsdelen och tillkom under åren 1934–39. Husen ligger till stor del längs höjdräckningar med långsidan mot den smala gatan. Området utmärker sig genom byggnadernas anpassade placering i landskapet där den ursprungliga vegetationen är sparad.

Andra kulturhistoriskt värdefulla miljöer

KOLONIOMRÅDEN

Det äldsta koloniträdgårdsområdet i Västerort är *Stora Mossen*, som anlades på mark tillhörande Stora Mossens gård år 1915. Detta är idag ett mycket välvårdat område med bevarade stugor och riklig växtlighet och det utmärks av de små röda stugorna, som skymtar i den lummiga grönskan.

MÄLARSTRANDENS SOMMARBEBYGGELSE

Längs Mälarens stränder växte under slutet av 1800-talet och sekelskiftet fram olika typer av sommarbebyggelse. I strandområdet mellan Södra Ängby och Nockebyhov ligger flera stugor främst från tiden kring sekelskiftet.

Ljunglövska villan med parkanläggning vid Blacqueberg har också ett särskilt bevarandevärde.

SANDVIK

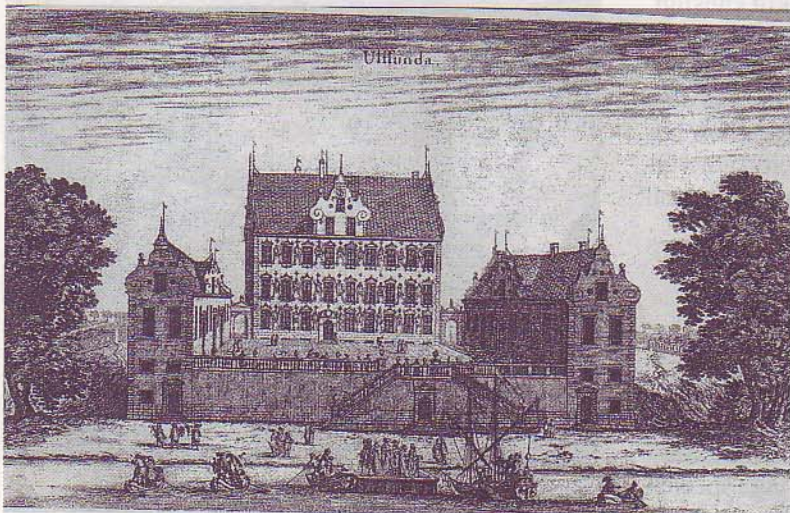
I anslutning till Stockholms Benmjölfabriks AB, belägen på platsen för dagens Minneberg, uppfördes bostadshus åt arbetare, förmän och tjänstemän 1897–1918. Tillsammans bildar dessa tjänstebostadshus, välplacerade i terrängen, en mycket värdefull samling byggnader representerande olika arkitekturriktningar samt ett intressant stycke socialhistoria. Växtligheten kring bebyggelsen bör skötas så att skogskaraktären bevaras.

ULVSUNDA SLOTT

Ulvsunda med park, strand och brygga är en av de stora slottsanläggningar som uppfördes 1640 i Bromma under stormaktstiden. På den plats invid Lillåns utlopp i Ulvsundasjön, där Ulvsunda slott uppfördes, har funnits gårdsbebyggelse sedan medeltiden. Slottet uppvisar idag rester från alla sina byggperioder. Det är idag viktigt att byggnaden används på sådant sätt att dess kvaliteter kan tagas tillvara. Ett stort renoveringsbehov av framför allt takmålningarna föreligger. Det är också angeläget att återuppbygga sjötrappan och hålla trädgården i stand.

JOHANNELUNDS GÅRD

Johannelund är en gård från 1700-talets slut som ligger vid Ulvsundasjön. Gården har arkitektoniskt mycket intressanta byggnader intill en 1840-talsvillan och en kyrksalsbyggnad i gotisk stil.

Ullunda Slott ca 1670

Natur- och rekreativsvärden

Grönstrukturen

Tillgången till grönområden är god i Västerled. Ett parkstråk, som ingår i den övergripande grönstrukturen, sträcker sig från Ålstensskogen via koloniområdet och idrottsplatsen vid Stora Mossen, förbi Abrahamsbergs centrum och till Lillsjöområdet på andra sidan Drottningholmsvägen. Dessutom finns naturområdena Mälarparken, Nockebysskogen, området kring Johannelunds gård m fl. Strandpromenaden, som i stort sett är utbyggd hela sträckan från Alvik till Blacqueberg, har ett stort rekreativsvärde liksom Solviksbadet.

Vid Nockebyhov och Ålsten finns naturstränder som är ekologiskt särskilt känsliga. Stora delar av den övriga Mälärstranden är påverkad eller intensivt skött och ekologiskt särskilt känslig. Vid dessa stränder bör arealen naturlig växtlighet ej minskas och anläggningar och kanalisering av friluftslivet bör undvikas.

Borgberget vid Äppelviken är en bevarandevärd kulturmiljö med fornlämningar.

Judarskogen, sjön Judarn

Judarskogen är Stockholms första naturreservat. Det invigdes 1996. Judarskogen är ett större naturområde. Området är av mycket högt vetenskapligt naturvärde, bl a innehåller det De Geer-moräner av riksintresse för den vetenskapliga naturvärden. Större delen av området utgör ett skärmtområde som ingår i den regionala Görvälnkilen.

Judarns tillrinningsområde, med naturstränder och våtmarker kring sjön, är ekologiskt särskilt känsligt. Bl a utgör området livsmiljö för hotklassade arter. Vattenkvaliteten i sjön (som idag är näringsrik) bör därför inte försämrats, tillrinningen får ej minska utan bör öka, arealen mark med naturlig vegetation bör ej minskas och stränderna och våtmarkerna bör värnas genom att åtgärder som leder till minskad areal och ökat slitage undviks.

Lillsjön och Ulvsundasjön med stränder m m

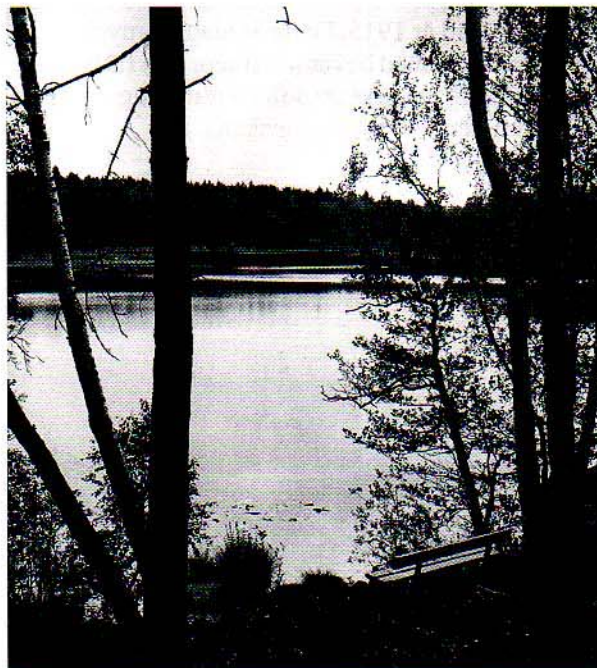
Lillsjön är extremt näringsrik. Vissa åtgärder, bl a i spillvattennätet, planeras främst för att uppnå bättre vattenspegel och fågelsjö. Exploatering i tillrinningsområdet, som är ganska litet, motiverar inga speciella

åtgärder med avseende på dagvattenbehandlingen.

Bällstaviken-Ulvsundasjön är en vik av Mälaren med förbindelser genom sundet vid Tranebergsbron och via Karlbergskanalen. Det största tillflödet kommer från Bällstaån som rinner upp i Järfälla kommun och mynnar i Bällstavikens innersta del. En lång sträcka av ån är kulverterad genom Spånga centrum.

Bällstaån är kraftigt förorenad av såväl dagvatten som bräddavloppsvatten och andra utsläpp av mer eller mindre renat avloppsvatten. Verksamheterna kring ån orsakar sannolikt en stor del av föroreningarna. I delar av ån har mycket höga oljehalter påträffats i sedimenten. En markerad ökning av föroreningar och bakterier har noterats när vattnet passerar industriområdet nedströms Spånga centrum. Förhållandena i Bällstaviken påverkas starkt av tillflödet från ån. Dag- och bräddvatten släpps även direkt i viken. I stort sett hela Bromma flygfält och Ulvsunda avvattnas i Ulvsundasjön. Åtgärder mot spillvattenbräddningar m m planeras främst för att uppnå tillfredsställande badvattenkvalitet.

Stockholmsidan av Bällstaviken-Ulvsundasjön upptas till största delen av bebyggelse. En promenadväg finns på vissa avsnitt utmed stranden och det finns flera småbåtshamnar. Önskemål har framförts om badplats vid Minneberg.

Sjön Judarn

NATUR- OCH REKREATIONSVÄRDEN

- Naturområden och parker som ingår i den övergripande grönstrukturen
- Förbindelsestråk som är viktiga för att nå ut till rekreationsområden
- Platser där förbindelser för rekreation behöver upprättas
- Större fornlämningsmiljöer

- Vetenskapliga naturvärden
- Ekologiskt särskilt känsligt tillrinningsområde till sjö eller vattendrag
- Ekologiskt särskilt känsliga mark- och vattenområden
- Ekologiskt särskilt känsliga stränder

Detaljplaneprocessen vid nya projekt

För att ett projekt, t ex nya bostäder eller en ny väg ska kunna utföras ska projektet överensstämja med en detaljplan. En detaljplan reglerar bl a vad marken får användas till och på vilket sätt markägaren får bygga. Att upprätta en detaljplan är en process som innehåller både samråd med berörda samt politiska ställningstaganden. I plan- och bygglagen (PBL) regleras hur samrådet går till och vilka sorts planer som kan handläggas med enkelt respektive normalt förfarande. De flesta projekt som inte handlar om mindre förändringar handläggs med normalt förfarande. Nedan beskrivs processen för ett normalt planärende.

Ett planarbete påbörjas genom att stadsbyggnadsnämnden godkänner ett "start-PM" som kontoret skrivit. Nämnden kan också ge kontoret i uppdrag att påbörja ett planarbete. Det finns i de flesta fall en intressent, t ex en markägare eller en byggherre, som önskar genomföra projektet.

Samråd sker i allmänhet vid två tillfällen och är bl a till för att förbättra beslutsunderlaget. Samrådet ska också ge möjlighet till insyn och påverkan från alla berörda intressenter. Vid det första samrådet, s k programsamråd, diskuteras t ex olika alternativ. Det senare samrådet, s k plansamråd, sker när förslaget är mer preciserat. Efter samråden görs en utställning av ett bearbetat planförslag och därefter antar kommunfullmäktige planen.

Planprocessen tar normalt ca 1-2 år och innehåller vanligtvis tre tillfällen att framföra synpunkter – programsamråd, plansamråd, och utställning. En plan behandlas minst två gånger i stadsbyggnadsnämnden, när planarbetet ska påbörjas samt när nämnden godkänner den utställda planen. Om planförslaget är komplicerat eller kontroversiellt kan stadsbyggnadsnämnden ta upp den mellan samråden, för att ge direktiv för det fortsatta arbetet. När detaljplanen vunnit laga kraft kan fastighetsbildning ske, bygglov ges och byggandet påbörjas.

Grafisk form: Länk Grafisk Form & Illustration omslag
Lay-out: Gunilla Lundstedt inlaga
Fotografier: Gatu- och fastighetskontorets arkiv sid 14
Omslagets karta: Kristina Hanström
Gunilla Lundstedt
Övriga kartor: Eva Edgar-Hyberg
Tryck: Gummessons Tryckeri AB
Falköping 1997

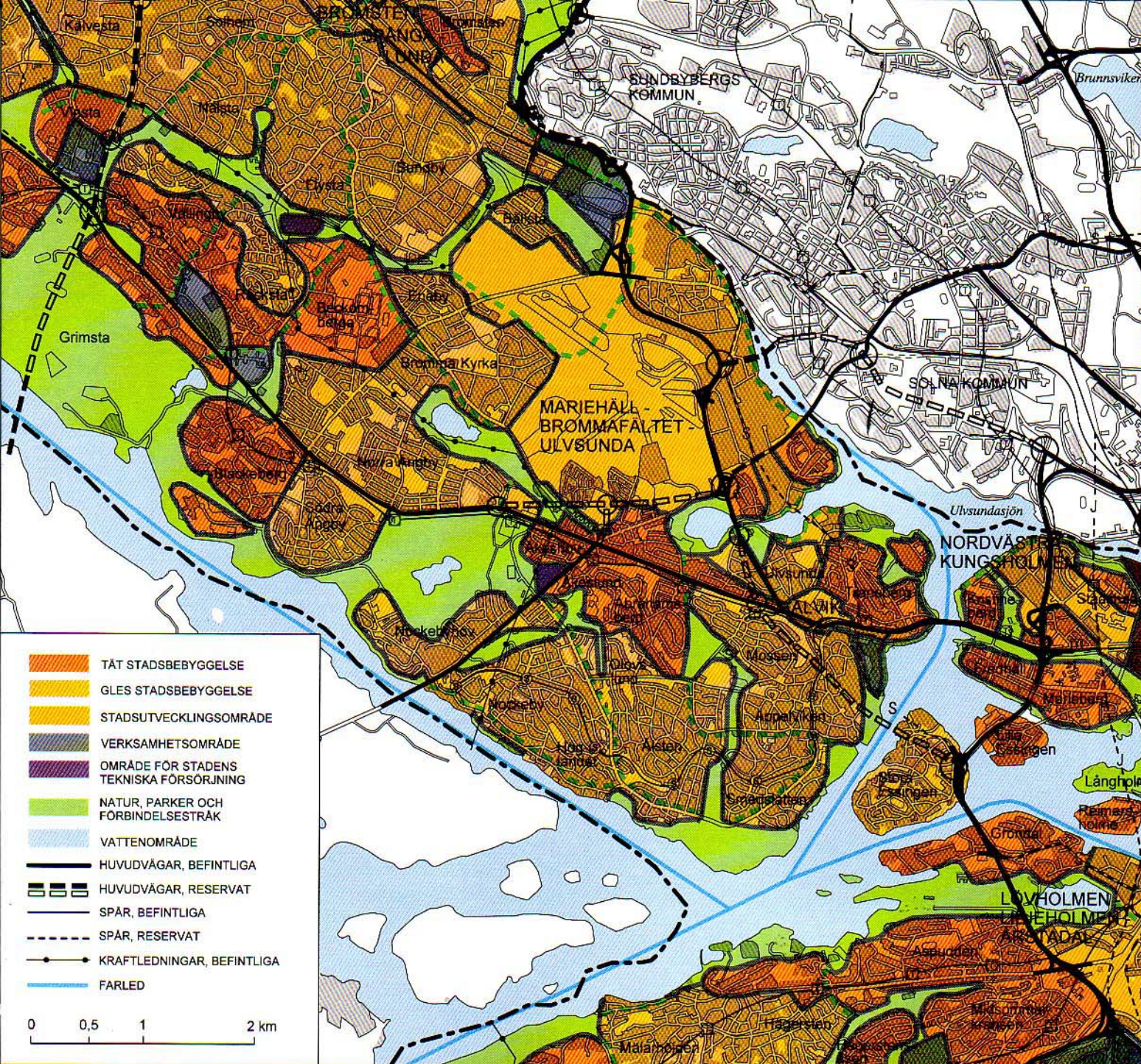
Rapporten har tagits fram av
Stockholms stadsbyggnadskontor, distrikt Västerort
Projektansvariga: Åke Brohn
Berit Göransson
Maria Pettersson.

Rapporten kan beställas från
Stockholms stadsbyggnadskontor
Centrala expeditionen
Box 8314, 104 20 STOCKHOLM
Tfn 08-508 26 990

Stockholms stadsarkiv
Biblioteket

312561 7X

Stockholms översiktsplan - Utställningsförslag 1997

Förslaget till översiktsplan för Stockholm behandlar frågor om markanvändning och bebyggelse som rör hela staden. Det anger en strategi för Stockholms framtida utveckling där nyckelordet är "bygg staden inåt", dvs

- Bygg så långt möjligt på redan exploaterad mark och spara värdefulla grönområden
- Gör om vissa äldre industriområden till stad med både bostäder och arbetsplatser
- Bygg i goda kollektivtrafiklägen

Syftet är att ge förutsättningar för en utveckling som på lång sikt är ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar. Det som är karakteristiskt för Stockholm bevaras - den gröna karaktären, de olika stadsdelarnas särdrag och stadslandskapets karaktär, bl a mötet mellan staden och vattnet.

Kartan visar grunddragen i den föreslagna användningen av mark- och vattenområden. Särskilda stadsutvecklings-

områden avgränsas där på sikt en blandad och varierad stad med bostäder och arbetsplatser kan utvecklas. Dagens stadsbebyggelse kompletteras i goda kollektivtrafiklägen och för lokala behov. Verksamhetsområden och terminalområden reserveras för arbetsplatser. Natur och friluftsområden liksom de gröna stråken mellan stadsdelarna bevaras. Reservat avsätts för en rad vägar och spår som kan komma att byggas.

Förslaget till översiktsplan är utställt under september-oktober 1997 i Tekniska nämndhuset, Fleminggatan 4.

Översiktsplanen finns även på biblioteken, stadsdelskontoren och/eller medborgarkontoren samt på stadsbyggnadskontorets hemsida www.sbk.stockholm.se